

Tietokirjat: tietoa vai kirjallisuutta vai molempia?

■ Pirjo Hiidenmaa

Kiitos Kimmo Pietiläiselle kommentista. Pietiläisen poleeminen kirjoitus (*Tieteessä tapahtuu* 3/2015) vahvistaa hyvin väitteeni, että argumentoiville teksteille – jopa pamfletin laajuisille – on edelleen paikkansa. Esimerkiksi tietokirjallisuudesta, sen laadusta, asemasta ja yhteiskunnallisesta merkityksestä kannattaisi laatia sekä analyttisiä tutkimukseen perustuvia tietoteoksia että mielipiteisiin ja näkemyksiin perustuvia puheenvuoroteoksia.

Ymmärrän, että on syytä huolestua siitä, että vankkaa tutkimustietoa esittelevää kirjallisuutta ei julkaista riittävästi. Sitä en kuitenkaan ymmärrä, että harrastuskirjoja ja niiden suosiota pitää väheksyä. Eikö päinvastoin ole arvokasta, että ihminen siirtää kirjallisessa muodossa myös puutarhanhoitoon, ravitsemukseen, elintapoihin, jopa ehkäisyyn liittyvää tietoa? Monet harrastus- ja opaskirjat pohjautuvat tutkittuun tietoon ja hyvä niin.

Tunnistan Pietiläisen kritiikin taustalta ajatuksen, että tietokirjallisuudeksi saisi kutsua lähinnä luonnontieteelliseen tai teknologiseen tutkimukseen perustuvia kirjoja. Muunlaisia teoksia – edes humanistisen tutkimuksen tuloksia – ei ilmeisesti saisi pitää tietokirjallisuutena. Pietiläinen katsoo tietokirjallisuutta yhdenlaisen tietokäsityksen kautta. Minä puolestani katson tietokirjallisuutta kirjallisuutena, joka eroaa esimerkiksi fiktiivisestä esityksestä.

Pietiläinen luonnehtii minua sanalla ”opetettu”. Tunnistan tästä Erno Paasilinnan aforismin ”Itseoppinut on ainoa oppinut. Muut ovat opettuja”. Pietiläisellä voi olla syynsä väheksyä opettamista, mutta itse pidän sitäkin arvokkaana tehtävänä, olipa kyse mistä inhimillisen tietämyksen alueesta hyvänsä. Olen jopa pyrkinyt edistämään monipuolista tietokirjallisuuden

opetusta myös kouluissa. Uskon vakaasti, että kriittinen lukutapa ja monipuolinen näkemys kirjallisuudesta auttavat tunnistamaan laadun ja siten myös luomaan kysyntää korkeatasoiselle tietokirjallisuudelle.

Pietiläinen syyttää minua ja muita ”opettuja” siitä, että valmistelemme yliopistossa, kulttuuri-instituutioissa ja suurissa kustantamoissa tietokirjallisuuden ruumissaattoa. Metaforat ovat vahvat ja kohtuuttomat.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on teettänyt selvityksen tietokirjallisuuden tukimuodoista. On kaikkien tiedossa, että kirjastoapurahoista lohkaistu 10 %:n siivu tietokirjallisuudelle (noin 250 000 euroa; loput 2,3 miljoonaa euroa kaunokirjallisuudelle) on kohtuuttoman vähän. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan kautta tietokirjallisuudelle ohjautuu palkintoina ja hankkeavustuksina hieman tätä vähemmän. Kaikkiaan tuki on 300 000–400 000 euroa, mikä ei todellakaan ole paljon. Tuki ohjautuu tekijöille, mikä ei juuri helpota kustantamoiden ongelmia.

Kustantamot, niin pienet kuin isot, vastaavat omista ohjelmistaan. Luulenpa, että kaupallisia toimijoita ohjaa ostajien väheneminen. Niitä ostajia voi havitella kannustamalla tietokirjallisuuden lukemiseen. Siinä eri toimijoilla on yhteistä työsarkaa. Toivoisin, että Pietiläinen antaisi tukensa myös tietokirjallisuuden opetukselle – tai ainakin lakkaisi puhumasta ”opetuksesta”. Olisi myös hienoa kuulla muista menetelmistä, joilla hän tukisi tietokirjallisuutta. Muiden tietokirjallisuuden kentällä toimivien väheksyminen ei edistä sivistystä.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston tietokirjallisuuden ja tietokirjoittamisen professori.